

SPRAWOZDANIA :

Dwaj mediewiści.

W b. r. zmarli dwaj wybitni mediewiści, Maurycy De Wulf i ks. Marcin Grabmann. Pracowali w różnych środowiskach, mieli jednak podobne zainteresowania i podobne w zasadzie ujęcie kultury i filozofii średniowiecza. Obaj także byli ściśle związani z nauką polską. Na dyplomie licencjatu i doktoratu ks. K. Michalskiego widnieje podpis De Wulfa, jako członka komisji egzaminacyjnej, a wśród listów pisanych do ks. Michalskiego znajduje się 21 z podpisem Grabmanna. De Wulf i Grabmann interesują się wynikami badań naukowych w Polsce i chcą je widzieć opublikowane w języku dla nich zrozumiałym. Por. list A. Mansiona z 21. VI. 1922 r. i list Grabmanna z 19. XII. 1921 r.

Maurycy De Wulf

M. De Wulf ur. 6 kwietnia 1867 r. w Poperinghe w Belgii. Wyższe studia odbył w Uniwersytecie Lowańskim i w Institut supérieur de Philosophie, gdzie zdobył doktorat z filozofii (1889), z prawa (1891) i z filozofii św. Tomasza (1893). Przez pewien czas przebywa w Berlinie, przysłuchując się wykładom Ed. Zellera, Fr. Paulsena i H. Ebbinghause oraz w Paryżu, wdrażając się w ścisłą metodę badań historycznych Ch. Langlois. Od r. 1893 wykłada w Institut supérieur de Philosophie i na Wydziale Filozoficznym Uniw. Lowańskiego różne działy historii filozofii, logikę, ontologię, estetykę oraz wybrane zagadnienia, zwłaszcza z historii filozofii średniowiecznej. W okresie swej pracy profesorskiej udaje się z wykładami i konferencjami do różnych ośrodków myśli filozoficznej w Ameryce i Europie. Wykłada wzgl. wygłasza konferencje w Harvard University (Cambridge, U. S. A.), Cornell University (Ithaca), Madison University (Wisconsin), Princeton University, w Toronto, Chicago, w Instytucie Francuskim w Madrycie, w Poitiers, w Grenobli, w Bazylei, Bernie, Lozannie, Genewie i w Durham. De Wulf był członkiem Belgijskiej Akademii Nauk w Brukseli, Akademii Nauk w Madrycie, członkiem założycielem Medieval Academy of America i doktorem h. c. uniw. w Poitiers. Por. M. Grabmann, Maurice De Wulf, *Philosophisches Jahrbuch* 57 (1947), 1—11.

Głównym dziełem De Wulfa jest pomnikowa praca „*Histoire de la philosophie médiévale*“, wydana w pierwszej edycji (1900) w jednym tomie, w piątej edycji (1924) w dwu tomach, a w trzeciej edycji (1934,

1936, 1947) w trzech tomach. Praca (do której zachęcił autora późniejszy kardynał-prymas D. Mercier) odznacza się wyjątkową znajomością materiału drukowanego i rękopiśmiennego oraz szczęśliwym powiązaniem spekulacji z umiejętnością badań historycznych. Poprzez całą Historię przewijają się pewne myśli, które można ująć w trzy tezy. Pierwsza teza stwierdza, że w średniowieczu, obok teologii, istnieje filozofia, jako odrębny dział wiedzy. Dzisiaj teza ta wydaje się zrozumiałą sama przez się. W pierwszych jednak latach działalności De Wulfa nie była ona tak zrozumiałą i napotykała na liczne uprzedzenia i trudności. Druga teza wskazuje na dziedzictwo wspólne wszystkim scholastykom, na pewne myśli, które przyjmuje każdy filozof średniowiecza (*sententia communis*, *Gemeingut der Scholastik* Cl. Baeumkera). Trzecia teza łączy filozofię nie tylko z całą cywilizacją średniowiecza, ale w ogóle z cywilizacją europejską, u podstaw której leży zasada metafizyczna: *nihil est praeter individuum*. Por. L. Noel, *L'oeuvre de Monsieur De Wulf*, *Revue néoscholastique de philosophie* 36 (1934), 20 nn.

Historii filozofii własnej ojczyzny poświęcił De Wulf dwie prace: *Histoire de la philosophie scholastique dans les Pays-Bas et la Principauté Liège* (1895) i *Histoire de la philosophie en Belgique* (1910). W pierwszej pracy najwięcej miejsca poświęca Henrykowi z Gandawy, w drugiej ukazuje sylwetki filozofów belgijskich od średniowiecza po czasy najnowsze, przedstawiając w nowym świetle, między innymi, i Arnolda Geulincx.

Zagadnieniami scholastyki i neoscholastyki zajmują się prace: *Introduction à la philosophie néoscholastique* (1904), *Medieval philosophy illustrated from the system of Thomas Aquinas* (1922) i *Philosophy and Civilisation in the Middle Ages* (1922, przetłumaczone w r. 1935 na j. chiński). Pierwsza praca jest równocześnie wykładem i obroną. Autor wykazuje, że scholastyka upadła nie z braku idei, lecz z braku ludzi i polemizuje z „paleoscholastykami“, których dewizą jest: *vetera*. W drugiej pracy autor ujmuje całą myśl średniowieczną z punktu widzenia najbardziej zwartego systemu, jakim jest tomizm. Trzecia praca rozwija myśl o ściślejszej łączności między scholastyką a średniowieczną kulturą.

Parę mniejszych prac poświęcił De Wulf estetyce, którą się zajmował od pierwszych lat swej działalności profesorskiej i naukowej. Prace takie jak: *La valeur esthétique de la moralité dans l'art* (1892). *Études historiques sur l'esthétique de S. Thomae d'Aquin* (1896) i *L'oeuvre d'art et la beauté* (1920) wskazują na czynniki przedmiotowe i podmiotowe piękna i przeciwstawiają się teoriom wczuwania się, socjologicznym lub pragmatystycznym.

Liczne artykuły i rozprawy, w których pojawiają się i zainteresowania społeczno-polityczne, umieścił autor w publikacjach Belgijskiej Akademii Nauk, w różnych encyklopediach i czasopismach, a zwłaszcza w *Revue néoscholastique de philosophie*, którego od r. 1894—1911 był sekretarzem,

a od r. 1911—1940 redaktorem. W r. 1901 rozpoczął wydawać kolekcję: *Les Philosophes Belges, Textes et études*. Pierwsze trzy tomy, poświęcone Egidiuszowi z Lessines i Godfrydowi z Fontaines, opracował bądź sam, bądź też wspólnie z A. Pelzerem wzgl. J. Hoffmansem (1901, 1904, 1914). Bibliografię prac De Wulfa z lat 1892—1933 por. w art. P. Harmignie, *La carrière scientifique de M. De Wulf*, *Revue néoscholastique de philosophie* 36 (1934), 41—63.

Ks. Marcin Grabmann

Więcej analitycznym, mniej syntetycznym umysłem, był ks. M. Grabmann, mistrz w odkrywaniu i badaniu rękopisów średniowiecza. Grabmann ur. 5 stycznia 1880 r. w Winterzhofen w Bawarii. Staranne wychowanie otrzymał w środowisku, sięgającym czasów św. Bonifacego, w Eichstätt. W Eichstätt również otrzymał święcenia kapłańskie. (1898) i rozpoczął pracę profesorską w tamtejszym Instytucie filozoficzno-teologicznym, wykładami dogmatyki. Od r. 1913—1918 jest profesorem filozofii chrześcijańskiej w Wiedniu jako następcą E. Seydla. Por. M. Grabmann, *Der Gegenwartswert der geschichtlichen Erforschung der mittelalterlichen Philosophie*, Wien 1913, V. Od r. 1918, przez długie lata, prowadzi wykłady dogmatyki na uniwersytecie w Monachium. Grabmann był członkiem Akademii Nauk w Monachium, Pruskiej Akademii Nauk w Berlinie, członkiem Akademii św. Tomasza w Rzymie i Mediaeval Academy of America oraz doktorem h. c. uniwersytetów w Lowanium, Innsbrucku i Mediolanie (Kat. Uniw.). Por. *Philosophisches Jahrbuch* 57 (1947), 120.

Niemal wszystkie prace ks. Grabmanna odnoszą się do filozofii i teologii średniowiecza i noszą charakter historyczny. Autor sądził, że między spekulacją a historią istnieje ścisły związek i że spekulatywne zrozumienie scholastyki trzeba wyprzedzić badaniami historyczno-genetycznymi. Podobnie jak w metodzie scholastycznej pozytywne i dialektyczno-metafizyczne elementy łączą się ze sobą i przenikają, tak samo złączenie badań pozytywno-historycznych ze spekulatywnymi zaprowadzi nas najpewniejszą drogą do właściwego zrozumienia scholastyki. Por. M. Grabmann, *Über Wert und Methode des Studiums der scholastischen Handschriften*, *Zeitschrift für katholische Theologie* 39 (1915), 701. Jako kontynuator Cl. Baeumkera sięga Grabmann nie tylko do dzieł drukowanych myślicieli średniowiecza, ale także, i to przede wszystkim, do spuścizny rękopiśmiennej ukrywającej się w bibliotekach.

Studia analityczne Grabmanna mają bardzo szeroki zasięg, głównie jednak obejmują myśl św. Augustyna. Alberta Wielkiego, św. Tomasza, arystotelizm i prądy mistyczne. Św. Augustynowi poświęcone są prace: *Die Grundgedanken des hl. Augustin über Seele und Gott* (1916), *Augustinuslehre von Glauben und Wissen und ihr Einfluss auf das mittelalterliche Denken*, Aurelius Augustinus, Köln 1930, 87—110; *Des hl. Augustinus quaestio de ideis... in ihrer inhaltlichen und geschichtlichen Be-*

deutung, *Philosophisches Jahrbuch* 43 (1930), 297—307. Św. Augustyn zresztą występuje i w innych pracach, poświęconych średniowieczu, gdyż autor sądzi, że płomiennie poszukiwanie prawdy, właściwe tym czasom, ma swe źródło, między innymi, w filozofii augustyńskiej.

U Grabmanna, podobnie jak u De Wulfa, św. Tomasz jest ośrodkiem badań naukowych. Toteż najwięcej rozpraw i artykułów poświęca autor postaci, myśli i komentatorom Doktora Anielskiego. Wymieńmy tylko ważniejsze prace z tego zakresu: *Die Lehre des hl. Thomas von Aquin von der Kirche als Gotteswerk* (1903); *Thomas von Aquin* (1912, liczne wydania i tłumaczenia); *Einführung in die Summa Theologiae des hl. Thomas von Aquin* (1919, liczne tłum. między innymi i na j. polski); *Die Idee des Lebens in der Theologie des hl. Thomas von Aquin* (1922); *Die Kulturphilosophie des hl. Thomas Aquin* (1925, liczne tłum.).

Postaci Alberta W. poświęcił Grabmann kilka studiów, uwypuklając przede wszystkim jego wpływ na kulturę i filozofię średniowiecza. Rozprawy: *Der Einfluss Alberts des Grossen auf das mittelalterliche Geistesleben* (1928) i *Der hl. Albert der Grosse* (1932) wykazują, jak głęboki i długotrwały był wpływ myśli albertyńskiej nie tylko w filozofii, ale także w naukach przyrodniczych.

Arystotelizm w różnej postaci ukazują rozprawy: *Forschungen über die lateinischen Aristotelesübersetzungen des XIII Jahrhunderts* (1916); *Der lateinische Averroismus des 13. Jahrhunderts und seine Stellung zur christlichen Weltanschauung* (1931); *Studien über den Einfluss der aristotelischen Philosophie auf die mittelalterlichen Theorien über das Verhältnis von Kirche und Staat* (1934) i tym podobne. Wpływ Arystotelesa na średniowiecze jest także, obok prądów mistycznych, głównym tematem dwutomowego zbioru rozpraw pt. *Mittelalterliches Geistesleben* (1926, 1936). Kto przeczyta ten bogaty zbiór większych i mniejszych artykułów, ten zrozumie, jakim wyjątkowym zmysłem odkrywcy odznaczał się autor. Arystotelizmem również zajmuje się Grabmann w czasie ostatniej wojny i po wojnie, wydając w Rzymie rozprawę: *I papi del duecento e l'aristotelismo*, którego druga część omawia postać Wilhelma z Moerbeke (1946).

Die Philosophie des Mittelalters (1921) jest syntezą historii filozofii średniowiecznej. Odpowiednik jej w zakresie teologii stanowi *Die Geschichte der katholischen Theologie seit dem Ausgang der Väterzeit* (1933), wartościowe narzędzie przy studium wiedzy świętej. Dwutomowa *Geschichte der scholastischen Methode* (1909, 1911) jest także czymś więcej, aniżeli wykładem metod pracy filozofów i teologów średniowiecza; jest to raczej wykład syntetyczny całej myśli filozoficzno-teologicznej wczesnego średniowiecza i pierwszej połowy XIII w. Wykaz prac ks. Grabmanna od r. 1898—1934 w *Aus der Geisteswelt des Mittelalters*, I, *Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters*, Supplbd III, 1; Münster i. W. 1935, XXIII—XXXV